

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

ОЛЕКСІЄНКО РОМАН ЮРІЙОВИЧ

УДК 339.544:330.526.5

**МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ВЛАСНОСТІ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2012

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Академії митної служби України Державної митної служби України (м. Дніпропетровськ)

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Петруня Юрій Євгенович,
Академія митної служби України
Державної митної служби України
(м. Дніпропетровськ),
Перший проректор – проректор з науково-педагогічної роботи та інноваційної діяльності, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент,
Бережнюк Іван Григорович,
Державний науково-дослідний інститут митної справи
Державної митної служби України (м. Київ),
директор Інституту;

кандидат економічних наук, доцент,
Борисенко Ольга Петрівна,
Національна академія державного управління при Президентові України (м. Київ),
докторант кафедри управління національним господарством.

Захист відбудеться «28» лютого 2012 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.120.01 у Дніпропетровському університеті імені Альфреда Нобеля за адресою: 49000, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна В.І. Леніна, 18, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля за адресою: 49000, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна В.І. Леніна, 18.

Автореферат розісланий «27» січня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.М. Зборовська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна економічна система передбачає достатньо активну роль держави в економічних процесах, у тому числі у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Власність є одним з базових елементів у системі відносин між суб'єктами економічної діяльності, адже власність формує її ключові інтереси та цілі. При цьому, сфера відносин власності є регульованою. У той же час митні органи є державними інститутами, які регулюють дану сферу відносин, використовуючи відповідні форми і заходи.

Очевидно, що митне регулювання зовнішньоекономічних операцій, основою яких є рух об'єктів власності певних суб'єктів ЗЕД, повинно відбуватися ефективно, обґрунтовано і відповідно до встановлених вимог, водночас не порушуючи стабільності системи економічних інтересів держави.

Щодо наукових розробок у площині окремих аспектів теорії відносин і прав власності, зовнішньоекономічної діяльності, економічної безпеки, захисту економічних інтересів держави та функціонування митної системи можна виділити наукові праці таких зарубіжних і вітчизняних вчених і дослідників, як: Алчіан А., Бекер Л.С., Демсец Х., Капелюшников Р.І., Оноре Е.М., Пейович С., Фуруботн Е.Г. (у напрямі відносин і прав власності); Бінько І.Ф., Жаліло Я.А., Задоя А.О., Кредісов А.І., Івашина О.Ф., Михасюк І.Р., Петруня Ю.Є., Шлемко В.Т. (у напрямі економічного розвитку, регулювання ЗЕД та економічної безпеки держави); Бережнюк І.Г., Гребельник О.П., Єгоров О.Б., Каленський М.М., Карамбович І.М., Ківалов С.В., Коляда С.П., Липовська Н.А., Науменко В.П., Пашко П.В., Пісьмаченко Л.М., Поліщук О.В. (щодо дослідження митної діяльності) тощо.

У той же час, можна констатувати, що дослідженням, що стосуються обраного в дисертації напряму, у такому контексті приділялося небагато уваги. Виключення становлять окремі вивчені теоретико-практичні аспекти у площині суспільних відносин власності та застосування митних режимів, які можуть стосуватися певних питань трансформації прав власності при митному регулюванні ЗЕД. Окрім того, Державною митною службою України регулярно проводиться статистичний аналіз щодо загальних результатів діяльності митних органів, проте, без чіткого виокремлення тих питань та проблем, які можуть супроводжувати процес трансформації прав власності.

При цьому особливої уваги заслуговує дослідження складних проблемних моментів, що стосуються взаємодії інтересів держави, як одного з основних учасників ЗЕД, та інших суб'єктів ЗЕД. Серед останніх досить часто виявляється зацікавленість у «власному» трактуванні правил здійснення ЗЕД, у результаті чого можуть виникати порушення митних правил (ПМП). Саме тому у процесі взаємодії митних органів і суб'єктів ЗЕД внаслідок таких ситуацій може відбуватися трансформація прав власності на відповідні товарно-матеріальні об'єкти.

Проте, як свідчить аналіз практики, не завжди держава досягає бажаного економічного результату від трансформації прав власності, зокрема, внаслідок отримання на свою користь вилучених і конфіскованих товарно-матеріальних цінностей. Це пов'язано з тим, що, незважаючи на потенційну економічну доцільність для держави застосування процедури вилучення об'єктів власності при першій найменшій можливості та подальшого процесу остаточної трансформації прав власності на користь держави, спираючись на видимий факт отримання

номінальної вигоди у вигляді майбутніх грошових надходжень від реалізації даних предметів, не завжди такі регуляторні дії бувають ефективними.

Виходячи з цього, проблема поглиблення досліджень щодо ефективності митних регуляторних дій є безперечно актуальною. При цьому, існує значна практична потреба пошуку шляхів оптимального вирішення питання ефективності застосування процесу трансформації прав власності в системі митного забезпечення економічних інтересів держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами. Дисертаційна робота виконана у межах комплексних тем науково-дослідних робіт Академії митної служби України «Оптимізація системи управління в умовах розвитку міжнародної економічної інтеграції» (номер державної реєстрації 0106U008034), «Удосконалення системи безперервної професійної підготовки персоналу митних органів» (0108U009116) та «Захист економічних інтересів держави на сучасному етапі розвитку світового господарства» (0108U011263). Зокрема, автором здійснено теоретичне дослідження системи відносин власності у розрізі митного регулювання ЗЕД; проведено аналіз стану і перспектив процесу трансформації прав власності при здійсненні митного регулювання; досліджено проблемні моменти, пов'язані з ефективним використанням механізмів трансформації прав власності на користь держави внаслідок недотримання митних правил; розроблено методологічні основи та практичні рекомендації щодо удосконалення системи трансформації прав власності при забезпеченні митними органами економічних інтересів держави.

Метою дослідження є оцінка та поглиблення теоретико-методологічних аспектів здійснення митного контролю та регулювання діяльності суб'єктів ЗЕД у площині трансформації прав власності на відповідні товарно-матеріальні об'єкти, а також розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення й удосконалення процесу захисту економічних інтересів держави. Реалізація мети дослідження зумовила постановку і вирішення наступних завдань:

- дослідити генезис митного регулювання ЗЕД, розкрити сутність і теоретико-методологічні аспекти відносин та прав власності суб'єктів ЗЕД у контексті забезпечення економічних інтересів держави з метою визначення особливостей впливу митних органів на відносини і права власності суб'єктів;

- створити й обґрунтувати класифікацію можливих форм трансформації прав власності при здійсненні митного регулювання ЗЕД, а також дослідити можливі передумови і механізми їх виникнення;

- дослідити сучасний стан і тенденції митного регулювання ЗЕД у розрізі трансформації прав власності в Україні з метою визначення економічних результатів обмежувального впливу митних органів на права власності суб'єктів ЗЕД, оцінки втрат держави від несплати цими суб'єктами обов'язкових митних податків, зборів і платежів у випадку застосування механізмів примусової трансформації прав власності та для з'ясування перспектив митного регулювання у даному напрямі;

- обґрунтувати та запропонувати можливі шляхи вирішення найбільш важливих проблем щодо процесу трансформації прав власності внаслідок митних процедур, зокрема, з метою вибору найбільш ефективних засобів впливу при ПМП;

- розробити пропозиції та вдосконалити методику визначення економічної ефективності діяльності митних органів у випадку трансформації прав власності при застосуванні окремих засобів впливу при недотриманні митних правил;

– аргументувати і розробити практичні рекомендації у напрямі підвищення ефективності діяльності митних органів у площині трансформації прав власності, у тому числі, створити алгоритм дій митних органів у цьому процесі та відповідні класифікатори, що допоможуть імплементувати даний алгоритм у роботу Державної митної служби України.

Об'єктом дослідження є процеси трансформації прав власності при забезпеченні митними органами економічних інтересів держави.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади митного регулювання прав власності на об'єкти ЗЕД з метою забезпечення економічних інтересів держави.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених завдань, у дисертаційній роботі застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема, було використано наступні методи: історичний метод (при дослідженні еволюції теоретичних поглядів на митне регулювання ЗЕД у підрозділі 1.1); індукція, дедукція та абстрагування (при дослідженні та розкритті сутності прав і відносин власності, а також операцій з об'єктами власності учасників ЗЕД у контексті митного регулювання у підрозділі 1.2); порівняння й узагальнення (при дослідженні функцій митних органів у системі державного регулювання економіки і підрозділі 1.1); термінологічний аналіз (для обґрунтування сутності понять «безхазяйне майно» та «матеріальні об'єкти без власника» у підрозділі 1.3); аналогія та моделювання (при обґрунтуванні можливих форм трансформації прав власності на об'єкти, що перетинають митний кордон України у підрозділі 1.3); аналіз, екстраполяція (при обґрунтуванні неефективності сучасної системи трансформації прав власності у площині недотримання митних правил та розпорядження об'єктами власності, що надійшли на користь держави у підрозділах 2.3, 3.1); логічний метод (для виведення формули визначення економічної ефективності процесу трансформації прав власності на користь держави у підрозділі 3.2); гіпотетичний метод (у процесі розробки алгоритму дій митних органів щодо визначення ефективності діяльності у напрямі застосування трансформації прав власності на користь держави у підрозділах 3.1, 3.3); ранжування, систематизація і класифікація (у процесі розробки «групи ризику» у розрізі доцільності вилучення чи пропуску через митний кордон відповідних об'єктів власності та при створенні «Класифікації об'єктів власності щодо доцільності остаточної трансформації» у підрозділі 3.3); графічний і факторний аналіз та синтез (у процесі дослідження механізмів трансформації прав власності при здійсненні митного регулювання, сучасного стану і тенденцій митного регулювання зовнішньоекономічних товарних потоків за допомогою трансформації прав власності суб'єктів ЗЕД у підрозділах 2.1, 2.2, 2.3).

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти, пов'язані з окремими питаннями митного регулювання ЗЕД та відносин власності, монографії, наукові дослідження та статті вітчизняних і зарубіжних авторів, звіти та дані інформаційно-аналітичних збірників Державної митної служби України, Державного комітету статистики України, окремі матеріали Національного банку України, міністерств, відомств, державних органів влади та інших організацій, матеріали науково-практичних конференцій, інша інформація, опублікована в пресі, спеціальних виданнях та розміщена в мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в наступному:
вперше:

– розроблено та обґрунтовано класифікацію можливих форм трансформації прав власності при взаємодії суб'єктів ЗЕД та митних органів за ознаками: наявність впливу (добровільна, умовно-добровільна, умовно-примусова, примусова); ступінь зворотності (остаточна, тимчасова); суб'єктність відносин (договірна, регуляторна, спонтанна); глибина трансформації (повна, часткова); реальність настання (дійсна, уявна); момент настання (початкова, поточна, заключна). Визначено можливі передумови виникнення даних форм при здійсненні митного регулювання ЗЕД;

удосконалено:

– моделювання діяльності митних органів при здійсненні митного контролю у випадку недотримання митних правил. Відповідно до цього, розроблено та детально описано алгоритм дій митних органів щодо визначення ефективності діяльності у напрямі застосування трансформації прав власності;

– науково-методичний підхід до визначення ефективності діяльності митних органів шляхом розширення методики розрахунку економічної ефективності у напрямі примусового обмеження прав власності суб'єктів ЗЕД внаслідок недотримання митних правил. У межах цього розроблено та обґрунтовано прогнозований розгорнутий коефіцієнт економічної ефективності від застосування остаточної трансформації прав власності на користь держави та формулу допуску на відхилення від планового розрахунку потенційного чистого доходу держави від трансформації, а також визначено можливі варіанти їхнього використання;

– обґрунтування можливості використання відповідних санкцій за недотримання митних правил на основі економічної доцільності, а не юридичної складової. Розроблено практичні рекомендації щодо застосування адміністративних стягнень замість конфіскації при ПМП у випадку економічної недоцільності використання примусової трансформації прав власності на користь держави; запропоновано внести відповідні доповнення і виправлення у чинне законодавство;

– методику розрахунку недоборів у державний бюджет, у межах якої розроблено порядок розрахунку втрат держави від несплати суб'єктами ЗЕД обов'язкових митних податків, зборів і платежів у випадку застосування обмежувальних механізмів примусової трансформації прав власності;

набули подальшого розвитку:

– окремі теоретико-методологічні аспекти, пов'язані з предметом дослідження. Зокрема, розширено економічну теорію прав власності за допомогою створення й обґрунтування системи повного права власності для сфери ЗЕД; обґрунтовано і приведено до економічного розуміння юридичний термін «безхазяйне майно», трансформували його у поняття «матеріальні цінності без власника», що у повній мірі розкриває економічну сутність даної категорії; розроблено методичний підхід до розрахунку від'ємного зовнішнього ефекту, що виникає у процесі трансформації прав власності, тощо;

– класифікація товарно-матеріальних об'єктів ЗЕД «групи ризику» за рахунок введення ознаки доцільності застосування певної глибини трансформації прав власності на дані об'єкти ЗЕД та внесено практичні рекомендації щодо дій митних органів у залежності від віднесення відповідних об'єктів власності до складу тієї чи іншої підгрупи;

– загальна класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності за рахунок створення спеціальної «Класифікації об'єктів власності щодо доцільності остаточної

трансформації» та удосконалення існуючої форми «Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені та описані в дисертації висновки, класифікації, рекомендації, інструкції, алгоритми та методики можуть бути використані Державною митною службою України та іншими державними органами і організаціями в процесі вдосконалення механізмів регуляторної діяльності з метою підвищення її ефективності, а також у навчальному процесі й при подальшому здійсненні науково-дослідних робіт у цій сфері.

Практичне значення результатів дослідження підтверджують позитивні відгуки та акти впровадження від Департаменту митних інформаційних технологій та статистики Державної митної служби України (довідка № 18/30-6211 від 10.10.2011р.), Державного науково-дослідного інституту митної справи (довідка № 7-1/804 від 26.09.2011р.), Спеціалізованої державної податкової інспекції по роботі з ВПП Державної податкової адміністрації України у Дніпропетровській області (довідка № 38282/10/08-19-18 від 26.09.2011р.). Результати дослідження також використані при виконанні науково-дослідних тем та у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Митний аудит», «Макроекономіка», «Основи економічної теорії», «Основи митної справи» в Академії митної служби України (довідка № 11/2278 від 13.09.2011р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові положення, результати, висновки і пропозиції, які викладені в дисертаційній роботі та винесені на захист, опрацьовані й отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ідеї, положення, розрахунки і розробки, що є результатом особистої роботи здобувача і становлять його індивідуальний внесок.

Апробація результатів дисертації. Основні та проміжні результати, пропозиції і висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на: науково-практичній конференції курсантів, студентів та молодих науковців «Актуальні проблеми економічної безпеки України в умовах її інтеграції до світового співтовариства» (Дніпропетровськ, 2005); Міжнародному Форумі молодих вчених «Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн» (Харків, 2005); Міжнародній науково-практичній конференції курсантів, студентів та молодих науковців «Митна політика України в умовах інтеграції до світової спільноти» (Дніпропетровськ, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні моделі розвитку туристичної інфраструктури України. Буковинське та світове старообрядництво: історія, культура, туризм» (Чернівці, 2006); Науково-практичній конференції курсантів, студентів та молодих науковців «Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі» (Дніпропетровськ, 2007); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах» (Луцьк, 2007); Міжнародній науково-практичній конференції «Таможенная политика и экономическая безопасность Российской Федерации: состояние, проблемы и направления их решения» (Москва, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Митна політика та актуальні проблеми економічної та митної безпеки України на сучасному етапі» (Дніпропетровськ, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції випускників, курсантів, студентів та молодих науковців «Митна справа України: теорія і практика» (Дніпропетровськ, 2008); III міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економічної безпеки та

митної політики України» (Дніпропетровськ, 2008); III міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі» (Дніпропетровськ, 2010); IV міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі (економіко-управлінські, правові, інформаційно-технічні аспекти)» (Дніпропетровськ, 2011).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлені у 24 наукових роботах (з них: 13 – одноосібно) загальним обсягом 8,44 др. арк. (з них: 6,65 др. арк. – одноосібно), з яких 1 монографія у співавторстві, 10 статей у наукових виданнях (у тому числі – 9 фахових), 13 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій і форумів.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків на 28 сторінках та списку використаних джерел з 223 найменувань на 24 сторінках. Основний текст дисертації викладено на 199 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 8 таблиць, 29 рисунків, 27 формул.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади митного регулювання прав власності в контексті забезпечення економічних інтересів держави»** – розглядається історико-теоретичний генезис митного регулювання ЗЕД, розкривається сутність забезпечення економічних інтересів держави через митно-регуляторний вплив на відносини власності у сфері ЗЕД, досліджуються форми, інструменти та механізми трансформації прав власності при здійсненні митного регулювання ЗЕД.

Митна справа має багатовікову історію. І протягом усієї історії свого розвитку митна діяльність, як інструмент регулювання економічних відносин, виконувала різноманітні функції та вирішувала складні завдання, забезпечуючи тим самим широке коло інтересів держави. На сьогодні, одним з основних завдань, поставлених перед митними органами, є захист саме економічних інтересів держави. Тому Державна митна служба України створена для того, щоб, регулюючи сферу ЗЕД, бути безумовним гарантом економічної безпеки й економічних інтересів, порядку та розвитку країни, виступаючи необхідним й обов'язковим елементом загального державно-правового механізму економічної та митної політики.

При цьому, митні органи, суттєво незважаючи на країну, в якій вони діють, для регулювання зовнішньоекономічних операцій наділені функціями, які є суто притаманними для митної діяльності, та функціями, які є специфічними, залежно від намірів та економічної політики кожної окремої держави. У той же час, особлива увага митних органів приділяється питанням регулювання зовнішньоекономічних товарних потоків, які можуть нести певні ризики та впливати на стабільність загальної економічної ситуації всередині держави.

Особливістю зовнішньоекономічних операцій є матеріальність їх основних об'єктів, що змушує митні органи враховувати це, виносячи відповідні рішення щодо втручання у систему відносин власності суб'єктів ЗЕД. При цьому, відносини власності являють собою своєрідну мережу стосунків між різними суб'єктами, у межах якої можуть реалізовуватися їхні можливості щодо прийняття певних рішень у відношенні до визначених об'єктів власності. Даними можливостями, по суті, є права, якими наділені окремі суб'єкти по відношенню до відповідних об'єктів.

Іншими словами, права власності є тими можливостями, які дозволяють приймати бажані для суб'єкта-власника рішення у межах, окреслених кордоном цих прав.

При цьому, нами визначено, що для зовнішньоекономічної діяльності особливо важливими є такі напрями реалізації права власності на відповідні об'єкти, як: володіння, розпорядження (право на користування й управління), відчуження (право на капітальну цінність) та дохід (рис. 1). Хоча, треба зауважити, що різноманітні поєднання й інших елементів з цими «основними» складовими можуть суттєво доповнювати загальне право власності, підкреслюючи в кожній конкретній ситуації необхідні характеристики відповідних об'єктів.

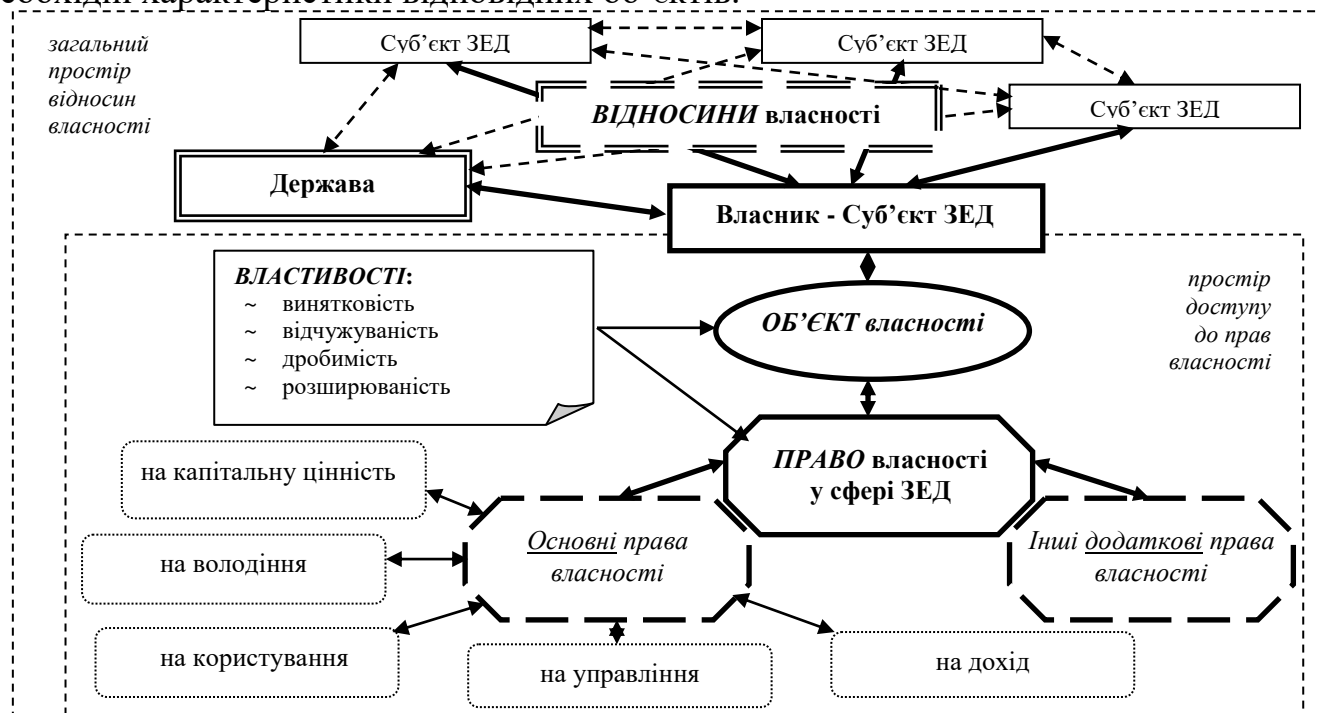

Рис. 1. Розширена схема взаємодії суб'єктів ЗЕД у розрізі відносин власності.

Як правило, під час здійснення ЗЕД суб'єкти є відносно вільними у своїх діях. Але при фактичному перетині товарно-матеріальними об'єктами державного кордону під час застосування митного регулювання, тобто при взаємодії суб'єктів ЗЕД та митних органів, може змінюватися система відносин і прав власності суб'єктів. Зважаючи на різноманітність можливих змін у даній системі, автором створено й обґрунтовано відповідну класифікацію форм трансформації права власності суб'єктів ЗЕД за наступними ознаками: наявність стороннього впливу; ступінь зворотності; суб'єктність відносин; глибина трансформації; реальність настання; момент настання (рис. 2).

Відмітимо, що зважаючи на потенційні варіанти обмеження й переходу прав власності суб'єкта у системі відносин власності при митному регулюванні ЗЕД, на нашу думку, визначальною ознакою трансформації права власності слід вважати наявність стороннього впливу. При цьому, існує можливість зміни та переходу певних складових елементів системи прав власності від одного суб'єкта до іншого внаслідок подій чи умов добровільного або примусового характеру, а також їхнього поєднання. У зв'язку з цим, за ознакою наявності стороннього впливу, у роботі виділено та детально досліджено чотири окремі форми трансформації прав власності суб'єктів при митному регулюванні ЗЕД: добровільну, умовно-добровільну, умовно-примусову та примусову.

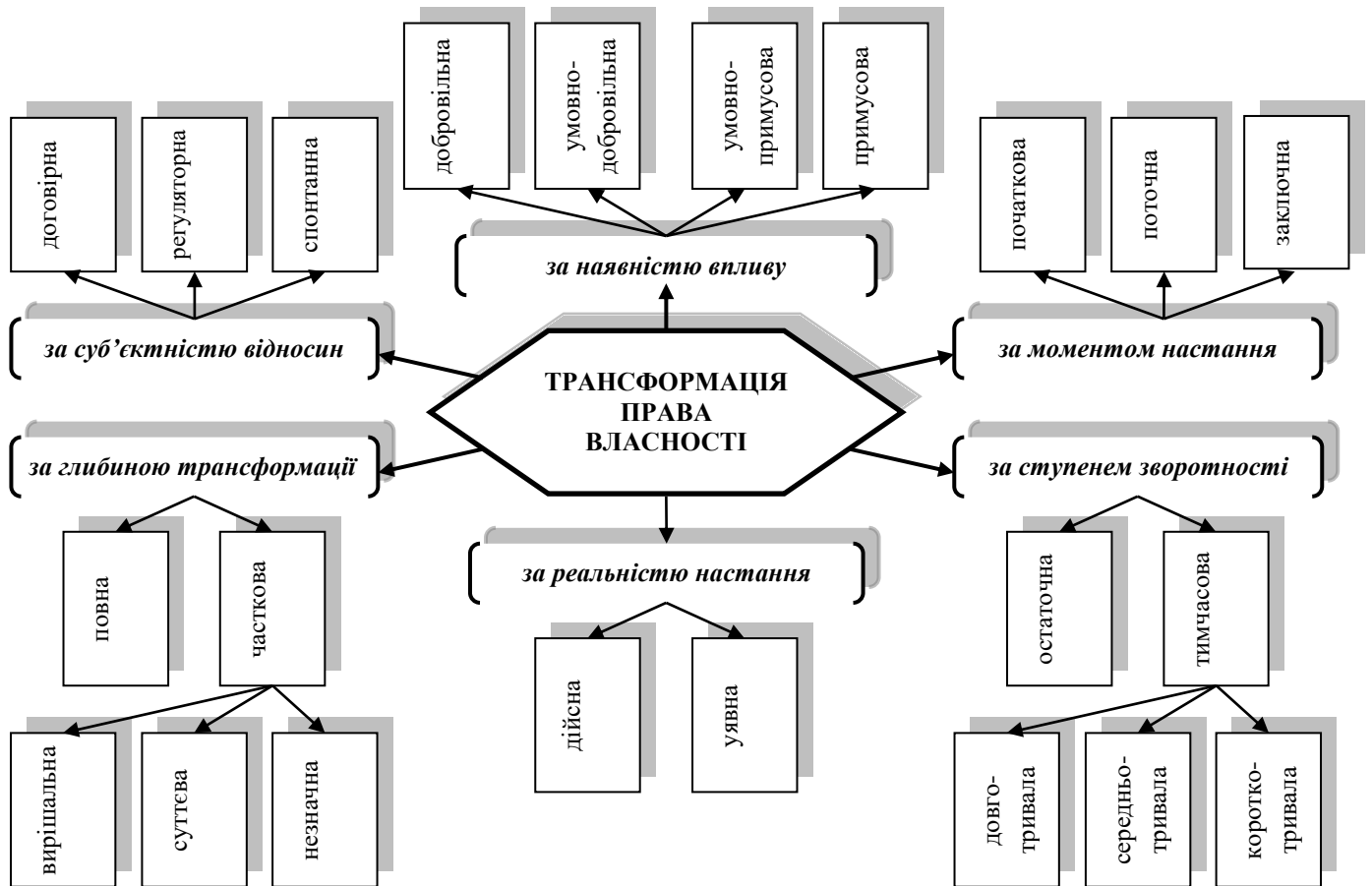

Рис. 2. Форми трансформації права власності при митному регулюванні, за основними ознаками.

Добровільна форма зміни власника матеріальних об'єктів, за нашим задумом, передбачає тимчасову або остаточну втрату суб'єктом ЗЕД усіх або частини відповідних прав власності внаслідок його власного бажання без стороннього примусу з боку виконавчих органів державної влади (рис. 3). Тобто дана форма трансформації права власності не стосується будь-яких порушень суб'єктом вимог ведення ЗЕД у розрізі взаємодії з митними та іншими контролюючими органами, зокрема, це можливо щодо об'єктів категорії «матеріальних цінностей без власника».

Умовно-добровільна форма трансформації прав власності має місце, коли суб'єкта ЗЕД прямо не змушують, але об'єктивно підштовхують відмовитися від прав власності певні не пов'язані з порушенням митних правил обставини (ускладнення нетарифного характеру, зміна рівня митної вартості або коду товару згідно УКТЗЕД), а не засоби покарання та дозволеного примусу з боку митних чи інших органів, відповідальних за контроль за правильністю переміщення товарів й інших матеріальних об'єктів власності через державний митний кордон.

Умовно-примусова форма трансформації прав власності передбачає, що при перетині митного кордону контролюючі органи державної влади безпосередньо, напряду не чинять фактичного тиску, примусу на суб'єкта ЗЕД у вигляді затримання, вилучення та конфіскації матеріальних об'єктів власності. Проте, внаслідок існуючих потенційних економічних, адміністративних та інших санкцій за сплановане заздалегідь порушення, дані несприятливі обставини змушують суб'єкта-порушника відмовитися від своїх прав власності на відповідні матеріальні цінності.

У той же час *примусова форма* трансформації прав власності на об'єкти, що перетинають митний кордон, щільно пов'язана із застосуванням «каральних» інструментів і санкцій з боку митних інститутів та інших органів державної влади

щодо суб'єктів ЗЕД за недотримання митних правил при переміщенні матеріальних об'єктів через державний митний кордон. Тобто у даному випадку мова йде про зміни у системі відносин власності, напряму не залежні від бажання суб'єкта ЗЕД, що вчинив відповідні економічні, організаційні чи іншого роду порушення.

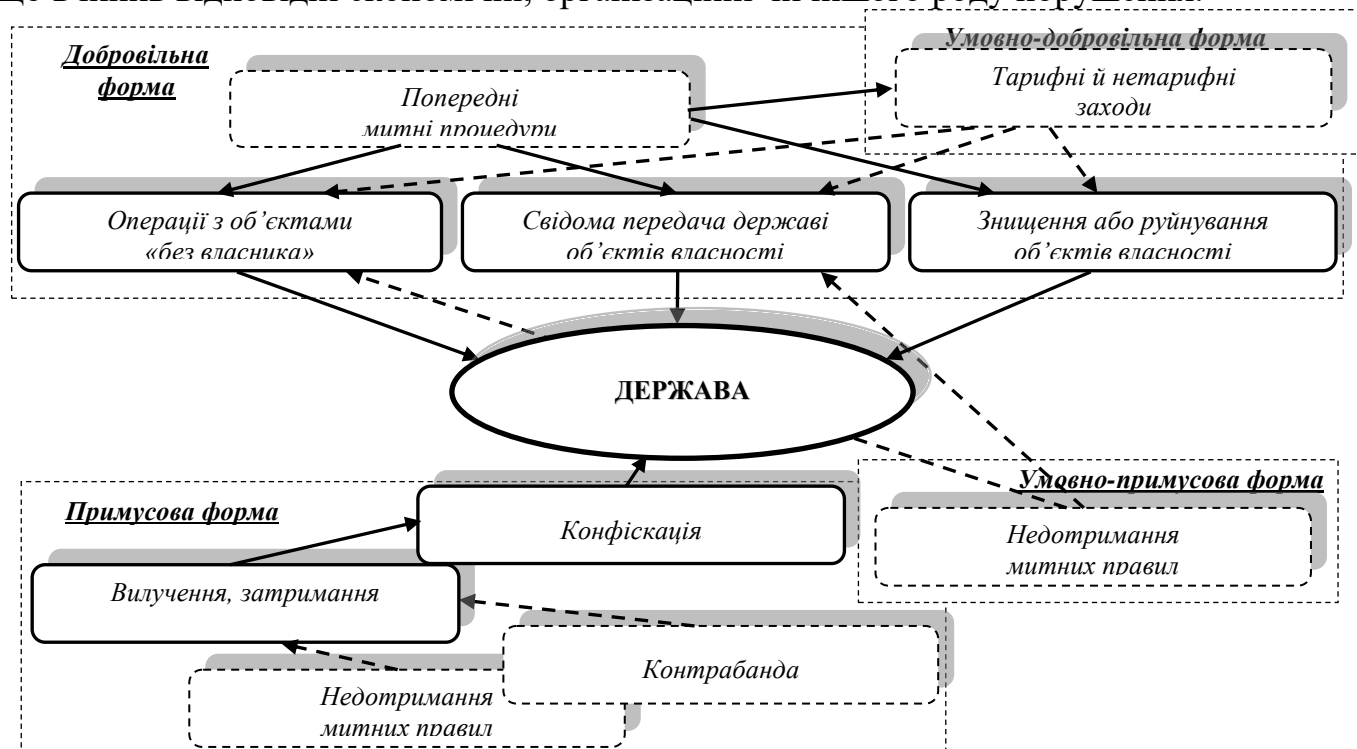

Рис. 3. Трансформація прав власності при митному регулюванні, за ознакою наявності стороннього впливу.

Виходячи з проведеного дослідження, можна підкреслити, що у контексті митного регулювання прав власності учасників ЗЕД, відособлено знаходиться саме завдання митних інститутів протидіяти контрабанді та недотриманню митних правил, які виникають з боку суб'єктів ЗЕД з використанням відповідних товарно-матеріальних об'єктів власності та можуть спричиняти суттєву трансформацію системи прав власності цих учасників зовнішньоекономічної діяльності.

У другому розділі – «Сучасний стан і тенденції митного регулювання у площині трансформації прав власності суб'єктів ЗЕД в Україні» – проведено аналіз сучасних тенденцій зовнішньоекономічної активності суб'єктів ЗЕД в Україні та стану митного регулювання ЗЕД у розрізі трансформації прав власності, надано оцінку економічних результатів митного регулювання прав власності в Україні.

Використовуючи наявні можливості, митна служба зобов'язана діяти чітко, безпомилково, обґрунтовано та, що є найбільш важливим, ефективно, зважаючи на той рівень відповідальності щодо забезпечення економічних інтересів держави, який покладений на митні органи. Тому так важливо знайти слабкі місця у діяльності митних органів, зокрема у розрізі процесу митного регулювання прав власності, та оперативно їх виправити. При цьому, ефективно митне регулювання прав власності у площині забезпечення економічних інтересів держави з одного боку має забезпечити стабільність всередині країни, не допустивши ввезення небажаних об'єктів, з іншого – ефективно розпорядитися можливостями, що надаються у процесі трансформації прав власності на користь держави.

Розмір потенційної вигоди, масштаби можливих проблем та рівень складності процесу трансформації відносин і прав власності у розрізі митного регулювання ЗЕД напряму залежать від активності суб'єктів ЗЕД щодо переміщення відповідних

об'єктів власності через державний митний кордон, тобто від загальних обсягів зовнішньоекономічних товарних потоків по відношенню до окремої країни.

У процесі аналізу було аргументовано та обґрунтовано, що імпортні товарні операції, зважаючи на існуючі тенденції у зовнішньоекономічному середовищі та рівень митного оподаткування, можуть вважатися головним джерелом отримання державою у власність різноманітних товарно-матеріальних об'єктів, або вилучених і конфіскованих в учасників ЗЕД, або переданих державі «добровільно».

Аналіз, проведений у ході дисертаційного дослідження також показав, що найбільше проблемних питань у системі відносин власності виникає при виявленні митними органами значних порушень вимог щодо переміщення товарів та інших об'єктів через митний кордон та проходження митного оформлення. При цьому, було визначено та проаналізовано найбільш характерні групи товарно-матеріальних об'єктів власності, відносно яких можна дослідити ефективність діяльності митних органів у напрямі трансформації прав власності при недотриманні митних правил.

Для зручності проведення аналізу економічних результатів митного регулювання прав власності в Україні, враховуючи особливості даного процесу, нами було розроблено порядок розрахунку втрат держави від несплати суб'єктами ЗЕД обов'язкових митних податків, зборів і платежів у випадку застосування механізмів примусової трансформації прав власності. У межах цього підходу, використовуючи спеціально знайдені показники податкового навантаження імпорту, простої та зваженої середньоарифметичної ставок мита, щодо визначених об'єктів власності було проведено детальний аналіз і розрахунок сум неотримання державою митних податків, зборів і платежів внаслідок вилучення й конфіскації даних об'єктів, а також досліджено результати розпорядження та реалізації конфіскованих товарно-матеріальних цінностей.

У результаті аналізу продемонстровано, що економічний ресурс від застосування адекватних й відповідних санкцій за порушення митних правил використовується не повністю (рис. 4).

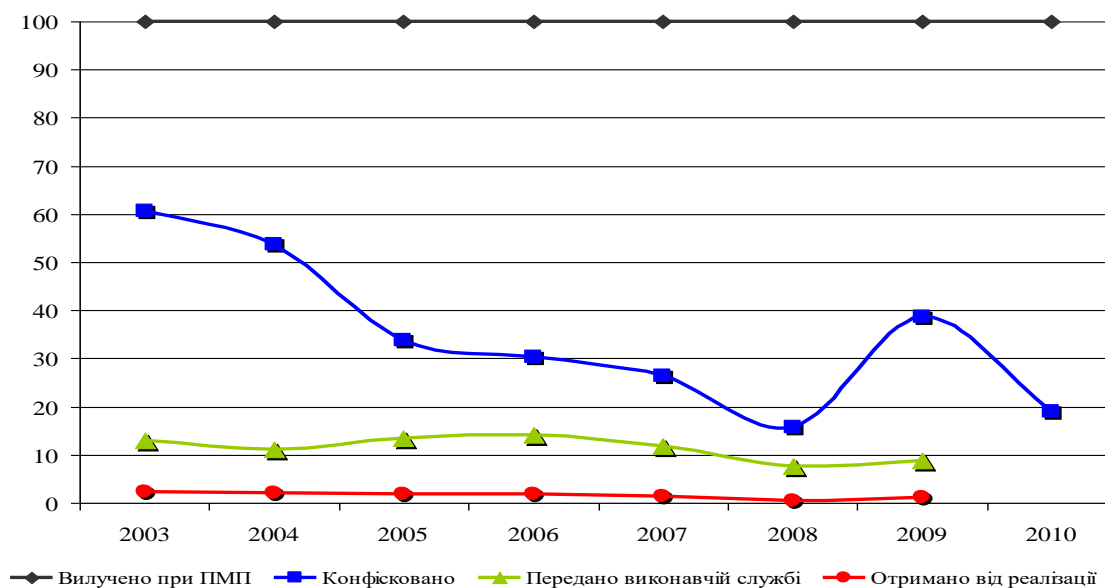

Рис. 4. Динаміка частки основних показників щодо примусової трансформації прав власності внаслідок порушення митних правил (ПМП) за 2003-2010 роки, у %.

Так, внаслідок застосування примусової трансформації прав власності при недотриманні митних правил у середньому держава отримує економічний дохід у

розмірі всього лише 1,6 % від загальної вартості реально вилучених об'єктів власності, задіяних при такому порушенні. Отже, у сучасному періоді, на жаль, спостерігається тенденція існування низької економічної ефективності заходів, здійснених митними органами щодо примусової трансформації прав власності на користь держави. Тому, провівши попередні дослідження, ми можемо стверджувати, що у результаті примусового обмеження прав власності суб'єктів ЗЕД на певні товари й майно з економічної точки зору виникає ряд важливих та не завжди однозначних моментів, що впливають на кінцевий результат економічної ефективності даного процесу. За такого стану справ, усі ці негативні тенденції ставлять під сумнів економічну доцільність підходу щодо однозначного застосування державою найбільш жорстких радикальних засобів покарання порушників митних правил (вилучення і конфіскації) у всіх можливих випадках.

У третьому розділі – **«Пропозиції та шляхи підвищення ефективності митного регулювання прав власності у процесі забезпечення економічних інтересів держави»** – обґрунтовано пропозиції щодо вибору ефективних засобів впливу на трансформацію прав власності суб'єктів ЗЕД внаслідок митних процедур, розроблено методику визначення економічної ефективності трансформації прав власності при митному регулюванні ЗЕД, запропоновано шляхи оптимізації та підвищення ефективності діяльності митних органів у даному напрямі.

При дослідженні питання доцільності діяльності державних органів щодо обмеження прав власності суб'єктів ЗЕД з метою вибору ефективних засобів впливу на трансформацію прав власності суб'єктів ЗЕД внаслідок митних процедур, на нашу думку, обов'язково необхідно враховувати декілька основних напрямів. Таким чином, у першу чергу державним органам необхідно зважати на такі моменти, як: безпечність пропуску об'єктів власності через кордон; економічна обґрунтованість та вигідність процесу трансформації прав власності на користь держави; можливість повноцінного розпорядження об'єктами, отриманими державою у власність.

Як продемонстрував попередній аналіз, на сьогодні питання економічної ефективності процесу трансформації прав власності суб'єктів ЗЕД є одним з найбільш актуальним у даному напрямі дослідження. При цьому, з точки зору економічної доцільності прийняття матеріальних об'єктів у власність держави в результаті трансформації прав власності, головним критерієм можна вважати прямі грошові й матеріальні вигоди держави, які будуть безпосередньо залежати від величини доходів і витрат, понесених державою у ході процесу трансформації.

Варто підкреслити, що розраховуючи розмір матеріального доходу від розпорядження отриманими державою у власність об'єктами, необхідно враховувати існування реальних та опосередкованих витрат держави у даному процесі. Зокрема, можна виділити можливі витрати державних органів під час тимчасового розпорядження вилученими та затриманими об'єктами власності (зберігання, охорона, транспортування тощо), їхнього повернення законному власнику чи надходження в остаточне володіння держави тощо. Звичайно, ці витрати відповідно зменшують розмір кінцевого чистого доходу держави від даного напряму діяльності.

Додатковими потенційними втратами держави слід вважати неотримання можливих надходжень у Державний бюджет внаслідок заборони вільного перетину митного кордону України відповідними товарно-матеріальними об'єктами. Такі недобори, як було продемонстровано нами у ході дослідження, включатимуть у себе втрачені державою несплачені суб'єктами-порушниками обов'язкові митні податки,

збори, платежі щодо об'єктів ЗЕД, які надійшли у власність держави внаслідок недотримання митних правил. Окрім того, потенційними втратами держави можна вважати від'ємний зовнішній ефект, що виникає у процесі трансформації прав власності та, як правило, не має чітко вираженої матеріально-речової форми.

Отже, незважаючи на потенційну вигідність застосування процедури вилучення об'єктів власності та застосування процесу остаточної трансформації прав власності на користь держави, спираючись на видимий факт отримання номінальної вигоди у вигляді майбутніх грошей від продажу даних предметів, не завжди такі дії є виправданими. Адже грошова сума, отримана державою внаслідок реалізації конфіскованих товарно-матеріальних об'єктів власності в результаті недотримання митних правил, може не покрити сукупні витрати усіх державних установ та інших суб'єктів під час проходження шляху вилучених об'єктів власності від факту порушення митних правил до моменту продажу даного майна.

Усе це викликало необхідність створення методики визначення економічної ефективності діяльності митних органів у напрямі примусової трансформації прав власності внаслідок недотримання суб'єктами митних правил. У межах цього розроблено та обґрунтовано прогнозований розгорнутий коефіцієнт економічної ефективності від застосування остаточної трансформації прав власності на користь держави (k_{EET}) з урахуванням найбільш імовірних статей витрат у даному процесі, а також формулу розрахунку величини допуску на відхилення (V) від потенційного кінцевого доходу держави від процесу трансформації прав власності. При цьому:

$$k_{EET} = (ПДТ_i - (ПВТ_{Поч} + ПВТ_{Конф} + ПВТ_{Розп}) - V) / ПДТ_i, \quad (1)$$

де $ПДТ_i$ – потенційні доходи держави трансформації прав власності на свою користь при застосуванні i -ої форми трансформації, грн.; $ПВТ_{Поч}$, $ПВТ_{Конф}$, $ПВТ_{Розп}$ – потенційні витрати держави відповідно на початковій стадії трансформації, при конфіскації та розпорядженні, грн.;

$$V = 2 * v_{ПВТ} * ПВТ_i, \quad (2)$$

де $v_{ПВТ}$ – коефіцієнт допуску на відхилення від планового розрахунку потенційних витрат держави у процесі трансформації прав власності; $ПВТ_i$ – потенційні витрати держави при застосуванні i -ої форми трансформації прав власності, грн.

За допомогою цих формул визначено можливі варіанти залежності потенційного чистого доходу держави та величини допуску на відхилення на основі запланованого розміру витрат держави при здійсненні митного регулювання прав власності на об'єкти ЗЕД. Разом з тим, розроблено практичні рекомендації щодо використання певної величини припустимого відхилення залежно від коефіцієнту потенційного чистого доходу держави та запланованого розміру її витрат при здійсненні регуляторної митної діяльності у площині трансформації прав власності.

При цьому винести найбільш економічно ефективне рішення, на нашу думку, митні органи будуть в змозі лише за умови вірного розрахунку щодо порівняння можливих витрат і доходів держави, які мають місце при остаточній трансформації прав власності на користь держави, та наступному порівнянні отриманої величини, щонайменше, з сумою необхідних до сплати митних податків, зборів і платежів.

Для практичної реалізації розробок, наведених у дисертації, автором у результаті було створено алгоритм дій митних органів при здійсненні митного регулювання ЗЕД з метою визначення найбільш доцільних й ефективних санкцій у випадку недотримання митних правил, що може призвести до остаточної трансформації прав власності на користь держави (рис. 5).

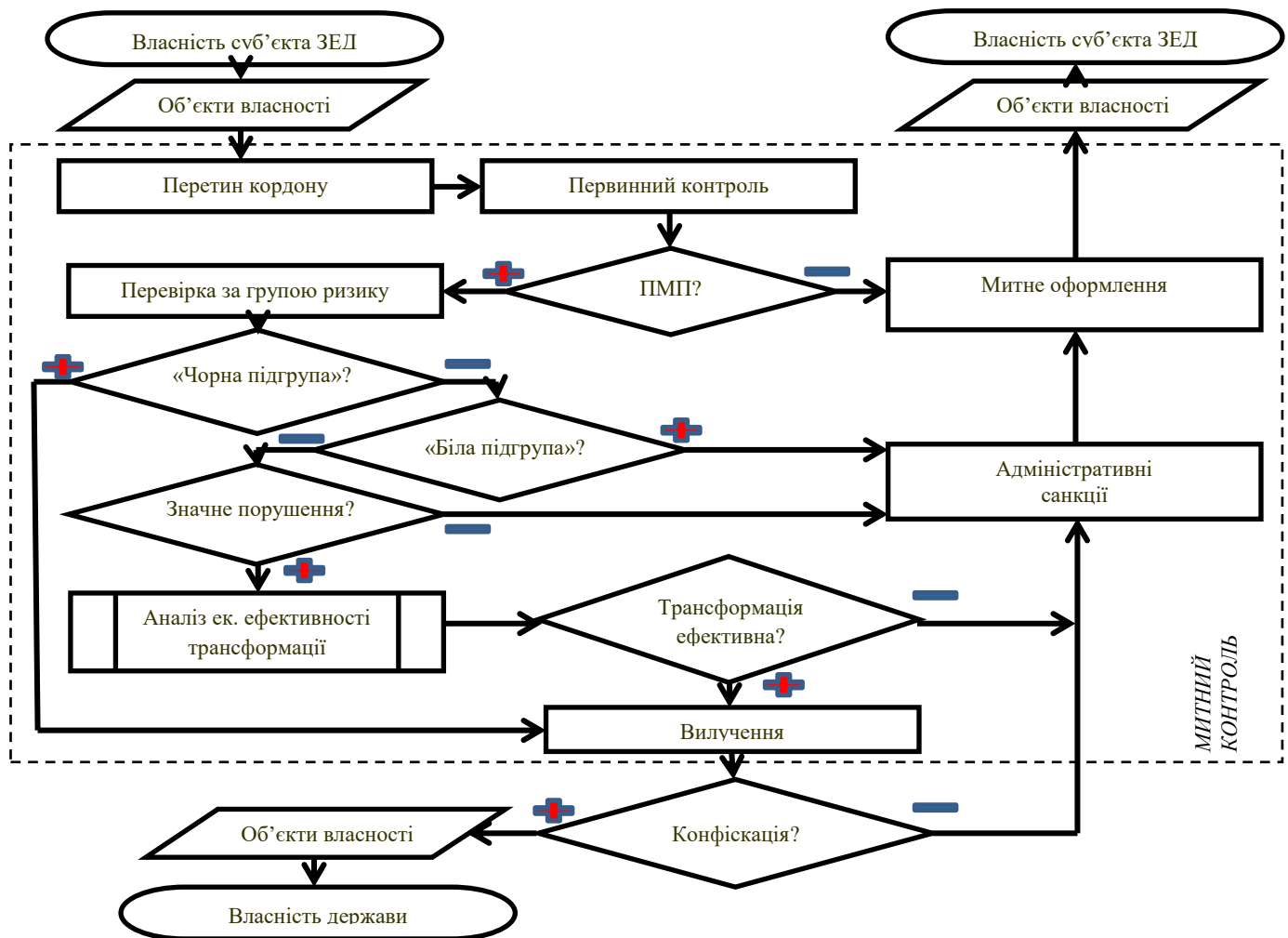

Рис. 5. Алгоритм дій митних органів щодо визначення ефективності діяльності у напрямі застосування трансформації прав власності.

Даний алгоритм передбачає точну послідовність основних операцій, що характеризують порядок дій митних органів для досягнення кінцевого позитивного результату – прийнятності чи неприйнятності конкретного стягнення за недотримання митних правил чи контрабанду. Зважаючи на це, було розроблено конкретні практичні рекомендації митним органам щодо поетапного використання даного алгоритму. Зокрема, беручи до уваги той факт, що значення загальної безпеки для держави переоцінити складно, тому при розгляді питання щодо пропуску через митний кордон нашої держави певних об'єктів власності, в першу чергу, слід зважати на безпечність і нешкідливість даного процесу для держави та її окремих суб'єктів. Іншими словами, при переміщенні через митний кордон небезпечних товарів та інших предметів альтернативних варіантів, аніж затримання й недопущення переміщення, бути не повинно.

Для вирішення даного питання, за рахунок введення ознаки доцільності застосування тієї чи іншої глибини трансформації прав власності на об'єкти ЗЕД, було розроблено орієнтовну класифікацію «небезпечності та небажаності» об'єктів власності, що можуть переміщуватися через митний кордон, виділено чотири окремі підгрупи у межах даної «групи ризику» та надано практичні рекомендації щодо дій митних органів у залежності від віднесення відповідних об'єктів власності до складу тієї чи іншої підгрупи. Використання на практиці подібної класифікації, на нашу думку, надасть змогу оперативно оцінювати потенційний рівень доцільності застосування конкретних засобів впливу у разі порушення митних правил,

дотримуючись відповідної послідовності дій. Окрім того, передбачається, що це дозволить усунути потенційну небезпеку, викликану можливим несанкціонованим перетином митного кордону України відповідними об'єктами власності.

Сутність наступного питання щодо економічної обґрунтованості, доцільності та вигідності «шляху» конфіскованих товарно-матеріальних й інших об'єктів від моменту їхнього затримання до моменту кінцевого використання полягає в проведенні аналізу за допомогою вищеописаної методики визначення економічної ефективності діяльності митних органів у напрямі примусової трансформації прав власності на користь держави внаслідок недотримання суб'єктами митних правил. При цьому, необхідно враховувати, чи зможе держава повноцінно розпорядитися отриманими об'єктами власності у запланованому обсязі. Іншими словами, слід передбачити, чи достатньо ефективним для держави виявиться кінцевий результат використання переданих у її власність товарно-матеріальних та інших об'єктів.

Причому, якщо в результаті аналітичних процедур за допомогою використання наведених заходів з'ясується, що примусова трансформація прав власності (у вигляді конфіскації) щодо певних об'єктів власності потенційно не призводить до реальної вигоди для держави, у роботі запропоновано відмовитися від вилучення даних об'єктів, натомість накладаючи відповідні розміри адміністративних стягнень, що можуть бути реально вище за звичайний рівень, зважаючи на важкість вчиненого недотримання митних правил.

На основі розробленого алгоритму дій митних органів, враховуючи запропоновану автором «групу ризику» щодо результатів порушення митних правил, та з урахуванням створеної спеціальної методики визначення економічної ефективності трансформації прав власності, на основі кодування товарів за УКТ ЗЕД, у роботі сформовано структуру класифікатора, який об'єднує у собі чіткий перелік основних об'єктів власності, що можуть переміщуватися через митний кордон України, із зазначенням по кожному з них орієнтовного рівня доцільності застосування конкретних санкцій за недотримання митних правил. Новостворений перелік, що має об'єднати накопичений досвід митних органів у напрямі застосування процесу примусового впливу на товарно-матеріальні цінності у результаті недотримання митних правил, ми назвали «Класифікацією об'єктів власності щодо доцільності остаточної трансформації» (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація об'єктів власності щодо доцільності
остаточної трансформації (витяг)

Код	Назва	Підгрупа ризику*	Витрати*			Доходи*	Доцільність конфіскації*
			початкові	при конфіскації	при розпорядженні		
0101	Коні, віслюки, мули та лошаки, живі:						
0101 10	- чистопородні племінні тварини:						
0101 10 10 00	- - коні	червона, зелена	В ¹	С	В	В	С
0101 10 90 00	- - інші	червона, зелена	В	С	В	В	С

¹ – рівень показника: В – високий; С – середній; Н – низький.

* – запропоновано автором.

Як альтернативу створеній класифікації, автором запропоновано відповідне удосконалення «Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності» (УКТ ЗЕД) у розрізі доцільності остаточної трансформації прав власності на користь держави. Ця Класифікація, на відміну від існуючої форми, доповнена відповідними додатковими графами, які допомагатимуть митним органам визначитися з найбільш ефективними заходами при недотриманні суб'єктами ЗЕД митних правил.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне і практичне дослідження трансформації прав власності при митному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності у напрямі забезпечення економічних інтересів держави, розроблено методичні підходи та практичні рекомендації щодо підвищення ефективності даного процесу. Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні загальні висновки теоретичного і науково-практичного характеру, які висвітлюють вирішення завдань у відповідності до поставленої мети:

1. Встановлено, що митні відносини виникли одночасно з державою і пройшли всі етапи її розвитку. Прямо й опосередковано впливаючи на різні сфери діяльності, від яких залежить розвиток країни, митне регулювання з боку держави концентрує в собі не лише вузьку проблему виконання фіскального завдання, а й направлене на вирішення багатьох соціально-економічних та пов'язаних з ними питань, що входять у систему економічних інтересів держави. Поряд з тим, у площині відносин власності для забезпечення економічних інтересів держави найбільший вплив має завдання митної служби щодо контролю зовнішньоекономічної діяльності з метою боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. При цьому продемонстровано, що історично митне регулювання ЗЕД щільно переплітається з проблемою впливу на відносини і права власності суб'єктів, які переміщують відповідні об'єкти у зоні діяльності митних органів.

2. З'ясовано, що особливості соціально-економічної ситуації в Україні зумовлюють велике значення вирішення питання забезпечення економічних інтересів держави та захисту національної економіки від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів. При цьому, одним із потенційно проблемних і ризикованих місць можна вважати проблеми, що супроводжують на практиці процес трансформації прав власності на користь держави у результаті митного регулювання відносин власності між суб'єктами ЗЕД та подальше розпорядження об'єктами власності порушників, щодо яких держава може отримати повне право власності.

У ході дослідження обґрунтовано, що зовнішньоекономічні операції, які мають майнове підґрунтя, автоматично можуть вважатися такими, що проводяться з об'єктами власності, які, у той же час, є основним елементом, навколо якого виникають, розвиваються і змінюються відповідні відносини між суб'єктами ЗЕД. Крім того розкрито сутність та характерні особливості поняття власності, проаналізовано систему відносин власності, в тому числі у сфері ЗЕД. Зокрема, визначено можливості доступу митних органів до системи відносин власності, коло найбільш важливих елементів права власності при здійсненні митного регулювання ЗЕД та загальний вплив митного регулювання на обмеження цих елементів. При цьому аргументовано, що механізм здійснення операцій з об'єктами власності у сфері ЗЕД має стандартизовану основу з певним набором типових фаз, на кожній з яких відбувається своєрідний процес трансформації прав власності.

3. У процесі дослідження аргументовано, що у ході митного регулювання ЗЕД виникають різноаспектні ситуації, що пов'язані з трансформацією відносин і прав власності. Відповідно до цього, розроблено і теоретично обґрунтовано класифікацію можливих форм трансформації прав власності суб'єктів ЗЕД при митному регулюванні, застосовуючи різні класифікаційні ознаки, зокрема: наявність впливу (добровільна, умовно-добровільна, умовно-примусова, примусова); ступінь зворотності (остаточна, тимчасова); суб'єктність відносин (договірна, регуляторна, спонтанна); глибина трансформації (повна, часткова); реальність настання (дійсна, уявна); момент настання (початкова, поточна, заключна). Визначено передумови й механізми виникнення даних форм при здійсненні митного регулювання ЗЕД.

При цьому, встановлено, що визначальною ознакою щодо трансформації права власності при митному регулюванні можна вважати наявність стороннього впливу. Відповідно до цього, виділено та детально проаналізовано добровільну, умовно-добровільну, умовно-примусову та примусову форми трансформації прав власності у загальній системі відносин власності та проаналізовано можливі нюанси виникнення даних форм при здійсненні митного регулювання ЗЕД. Також детально досліджено передумови, характерні особливості та результати існування основних форм трансформації прав власності суб'єктів ЗЕД (добровільної та примусової), їх взаємозв'язок і вплив на інші форми трансформації при здійсненні митного регулювання ЗЕД. У процесі дослідження аргументовано припущення, що найбільше значення у розрізі забезпечення економічних інтересів держави мають ситуації, в результаті яких відбувається повна остаточна примусова, умовно-примусова та умовно-добровільна трансформація прав власності, що, в основному, є закономірним результатом недотримання суб'єктами ЗЕД існуючих митних правил і вимог щодо переміщення об'єктів власності через митний кордон.

Окрім того, визначено основні існуючі митні режими та відповідні умови, що мають суттєве значення у процесі трансформації прав власності. У межах дослідження також здійснено обґрунтування і приведення до економічного розуміння окремих понять, що використовуються у процесі трансформації прав власності на користь держави. Зокрема, поняття «безхазяйне майно» для використання з економічною метою у межах даного дослідження запропоновано трансформувати у поняття «матеріальні об'єкти без власника» і використовувати обидва терміни залежно від певних обставин.

4. Зважаючи на важливість визначення передумов виникнення та обсягів можливостей примусової трансформації прав власності суб'єктів ЗЕД, проведено детальний аналіз сучасного стану і майбутніх тенденцій митного регулювання зовнішньоекономічних товарних потоків у нашій державі. Виходячи з проведеного аналізу основних експортно-імпортних тенденцій ЗЕД в Україні, доведено, що експортні й імпортні операції у нашій країні носять відносно стабільний і передбачуваний характер у розрізі конкретних товарних груп, відбуваючись майже без різких та неочікуваних змін. При цьому, продемонстровано, що імпортні торговельні операції, на відміну від експортних, як правило, обкладаються відносно більшою кількістю всіляких податків, зборів і платежів, приносячи державі значно більше доходу. Паралельно з тим, аргументовано, що імпортні операції можуть також вважатися головним джерелом отримання державою у власність відповідних об'єктів внаслідок трансформації прав власності при митному регулюванні ЗЕД.

У результаті проведеного аналізу визначено, що продовольчі та промислові товари, а також автомобілі та інші транспортні засоби входять у групу об'єктів власності, що активно імпортуються в Україну. Тим самим, зроблено припущення, що існує велика ймовірність виникнення у майбутньому фактів трансформації відносин власності саме щодо цих об'єктів.

5. У результаті дослідження проблемних моментів, характерних ознак та типових практичних можливостей впливу митних інститутів на регулювання прав власності суб'єктів ЗЕД аргументовано й підтверджено попереднє припущення, що з точки зору потенційного ефекту для держави одними з найбільш вагомих можна вважати примусову та умовно-примусову форми трансформації щодо об'єктів власності, які перетинають митний кордон держави, що можуть виникати внаслідок контрабанди та порушення митних правил. З'ясовано, що найчастіше серед усіх товарно-матеріальних об'єктів, які переміщуються через митний кордон України, предметами контрабанди стають наркотичні засоби, зброя і боєприпаси, а також національна та іноземна валюта.

У той же час, на основі проведеного аналізу, визначено, що у розрізі недотримання суб'єктами ЗЕД встановлених митних правил переміщення через державний митний кордон об'єктів власності, щодо яких найчастіше застосовуються заходи вилучення та конфіскації, характерними і найбільш розповсюдженими є продовольча та промислова продукція, а також автомобілі й інші транспортні засоби. При цьому визначено тенденцію, відповідно до якої дані об'єкти власності можна вважати такими, щодо яких порушення митних правил будуть відбуватися й надалі.

6. Доведено, що у випадку примусової трансформації прав власності держава може недоотримати певні грошові суми, які могли б бути сплаченими за відсутності фактів вилучення відповідних об'єктів власності в результаті митного регулювання. У зв'язку з цим, було розроблено відповідну методику розрахунку втрат держави від несплати суб'єктами ЗЕД обов'язкових митних податків, зборів і платежів у випадку застосування механізмів примусової трансформації прав власності. У результаті аналізу величини несплачених митних податкових надходжень внаслідок вилучення найбільш вагомих груп продовольчих і промислових товарів та автомобілів з'ясовано, що суми потенційних митних платежів, які могли бути сплачені у разі відсутності вилучення досліджуваних об'єктів власності, є достатньо суттєві.

Окрім того, з метою визначення рівня кінцевої економічної ефективності усього процесу трансформації прав власності на користь держави, здійснено аналіз процесу розпорядження об'єктами, що надійшли у власність держави внаслідок застосування примусової трансформації при митному регулюванні ЗЕД. У такий спосіб продемонстровано, що у кінцевому результаті примусових санкцій, використаних при порушенні митних правил, економічна ефективність проведеної остаточної трансформації прав власності на користь держави за допомогою застосування конфіскації є мізерно незначною. Тим самим, доведено, що існуюча система примусової трансформації прав власності в нашій державі є проблемною і економічно неефективною з огляду на застосування відповідних санкцій при порушенні митних правил. Отже, економічний ресурс від застосування ефективних санкцій за недотримання митних правил використовується далеко не повністю.

7. Доведено, що основним шляхом досягнення високого рівня ефективності трансформації прав власності при митному регулюванні ЗЕД є пошук і використання

найбільш доцільних й економічно обґрунтованих засобів реагування митних органів на конкретні факти порушення митних правил.

Виходячи з цього, обґрунтовано необхідність створення ефективного алгоритму дій митних органів у напрямі можливого застосування примусової трансформації прав власності внаслідок недотримання митних правил. У межах даного алгоритму визначено ключові етапи проведення митного контролю при порушенні митних правил суб'єктами ЗЕД. Зокрема, аргументовано, що одним з основних кроків у послідовності дій митних органів має бути оцінка та усунення потенційної небезпеки, викликаної можливим перетином митного кордону України відповідними об'єктами власності.

Окрім того, аргументовано, що для досягнення загальної ефективності процесу остаточної примусової трансформації прав власності на користь держави необхідно особливу увагу звертати на економічну доцільність й ефективність застосування даного процесу. Причому, для визначення економічної ефективності процесу трансформації передбачено застосовувати спеціальну методику аналізу.

8. У межах запропонованого алгоритму дій митних органів щодо примусової трансформації прав власності при порушенні митних правил розроблено методику визначення економічної ефективності діяльності митних інститутів у даній сфері. Окрім того, створено методичний підхід до розрахунку зовнішнього економічного ефекту від трансформації прав власності на користь держави, зокрема, для підприємців, задіяних для допомоги державі у процесі трансформації прав власності.

Розроблено коефіцієнт потенційного чистого доходу держави та прогнозований коефіцієнт економічної ефективності від застосування остаточної трансформації прав власності на користь держави. Розроблено та обґрунтовано коефіцієнт допуску на відхилення від планового розрахунку потенційного прибутку держави від процесу трансформації прав власності. За допомогою даних коефіцієнтів здійснено послідовний аналіз можливих варіантів залежності потенційного чистого доходу держави та величини допуску на відхилення на основі запланованого розміру витрат держави при здійсненні процесу трансформації. За результатами даного аналізу розроблено практичні рекомендації щодо використання конкретної величини припустимого відхилення у залежності від коефіцієнту потенційного чистого доходу держави та запланованого розміру витрат держави при здійсненні процесу трансформації прав власності у результаті митного регулювання.

У кінцевому результаті розробленої нами методики виведено спеціальну розгорнуту формулу економічної ефективності від застосування процесу остаточної трансформації прав власності на користь держави з урахуванням усіх можливих витрат, що можуть супроводжувати даний процес.

9. В якості узагальненої практичної рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності митних органів у площині трансформації прав власності, розроблено розширений алгоритм дій митних органів щодо визначення ефективності діяльності у напрямі застосування трансформації прав власності. Відповідно до алгоритму, детально розписано порядок операцій митних органів у зазначеному напрямі та надано відповідні рекомендації.

У межах даного алгоритму для вирішення питання обґрунтованого і доцільного застосування процесу трансформації прав власності, розроблено та описано спеціальну «групу ризику» щодо наслідків недотримання митних правил з використанням певних об'єктів власності. У складі цієї групи ризику всі об'єкти

власності класифіковано за відповідними підгрупами залежно від рівня необхідності застосування примусової трансформації. Розроблено конкретні рекомендації щодо дій митних органів у залежності від віднесення відповідних об'єктів власності до складу тієї чи іншої підгрупи.

Обумовлено та винесено практичні рекомендації щодо застосування відповідних розмірів адміністративних стягнень при порушенні митних правил, якщо митні органи визначають економічну недоцільність використання примусової трансформації прав власності на користь держави.

У кінцевому підсумку для завершеного ефекту від практичного застосування усіх результатів проведеного дослідження, на основі розробленого алгоритму дій митних органів та інших наших розробок, створено спеціальну «Класифікацію об'єктів власності щодо доцільності остаточної трансформації». Окрім того, запропоновано удосконалену форму УКТ ЗЕД у розрізі доцільності остаточної трансформації прав власності на користь держави.

Отже, маючи у розпорядженні усі розроблені нами та детально описані в дисертації теоретичні класифікації, практичні рекомендації, інструкції щодо використання статистично-інформаційних баз даних, алгоритм дій, групу ризику та різні методики, що направлені на підвищення загальної ефективності діяльності митних органів у площині трансформації прав власності при митному регулюванні ЗЕД, митні органи отримують реальну можливість застосовувати на практиці найбільш ефективні та доцільні для держави заходи у випадку виникнення недотримання митних правил. Це у результаті надасть змогу обґрунтовано й ефективно забезпечувати економічні інтереси держави на належному рівні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Олексієнко Р.Ю. Трансформація відносин власності в системі митного забезпечення економічних інтересів держави / Ю.Є. Петруня, Р.Ю. Олексієнко // Управління в умовах економічної глобалізації : монографія / за ред. д.е.н. Ю.Є. Петруні. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2010. – С. 162-178. [Особистий внесок автора: виділено ключові елементи права власності у сфері ЗЕД, досліджено форми трансформації прав власності суб'єктів на окремих стадіях митного регулювання].

Статті у фахових наукових виданнях:

2. Олексієнко Р.Ю. Організація зберігання майна під митним контролем на території підприємства як фактор захисту економічних інтересів держави / Р.Ю. Олексієнко, Л.М. Пісьмаченко // Вісник АМСУ, – Дніпропетровськ, – 2005. – №4. – С. 30-34. [Особистий внесок автора: досліджено процес організації зберігання й операції з майном під митним контролем на складах суб'єктів господарювання].

3. Олексієнко Р.Ю. Контроль за проведенням вилучення та оцінки майна, що переходить у власність держави в результаті порушення митних правил / Р.Ю. Олексієнко // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ, – Кривий Ріг, – 2006. – №5. – С.10-14.

4. Олексієнко Р.Ю. Особливості формування облікової політики підприємства / В.Г. Васильєва, Р.Ю. Олексієнко // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ, – Кривий Ріг, – 2006. – №7. – С.57-63. [Особистий внесок автора: розглянуто зв'язок облікової політики суб'єктів господарювання з напрямками й цілями їхньої господарської діяльності].

5. Олексієнко Р.Ю. Митна служба як суб'єкт забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України в контексті міжнародної інтеграції / О.В. Шабінський, Р.Ю. Олексієнко // Європейський вектор економічного розвитку: Збірник наукових праць. – Вип.. 2 (3). – Д.: Вид-во ДУЕП, 2007. – С. 117-126. [Особистий внесок автора: досліджено місце і функції митних органів України у системі реалізації державної митної політики у сфері ЗЕД].

6. Олексієнко Р.Ю. Митне регулювання реалізації прав власності суб'єктами ЗЕД / Ю.Є. Петруня, Р.Ю. Олексієнко // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія»: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 5 (19). Частина 2. – Луцьк, 2008. – С. 183-192. [Особистий внесок автора: виділено і проаналізовано форми реалізації прав власності суб'єктами ЗЕД та впливу митних органів на відносини власності при митному регулюванні].

7. Олексієнко Р.Ю. Митне регулювання реалізації прав власності суб'єктами ЗЕД / Ю.Є. Петруня, Р.Ю. Олексієнко // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет.–Випуск 5 (18). Частина 2. – Луцьк, 2008. – С.108-116. [Особистий внесок автора: досліджено форми реалізації прав власності суб'єктами ЗЕД та впливу митних органів на відносини власності при митному регулюванні].

8. Олексієнко Р.Ю. Основні форми трансформації відносин і прав власності суб'єктів у сфері митного регулювання ЗЕД / Р.Ю. Олексієнко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – Дніпропетровськ, 2008. – №4. – С.36-41.

9. Олексієнко Р.Ю. Митне регулювання зовнішньоекономічних потоків та його вплив на процеси відтворення / Р.Ю. Олексієнко, А.В. Потапенко // Вісник АМСУ. Серія: Економіка, – № 2 (44). – 2010. – С. 57-63. [Особистий внесок автора: досліджено сучасні тенденції здійснення митного регулювання ЗЕД в Україні, у тому числі у площині боротьби з порушеннями митних правил].

10. Олексієнко Р.Ю. Проблема вибору економічно ефективного виду санкцій за порушення митних правил суб'єктами ЗЕД / Р.Ю. Олексієнко // Вісник АМСУ. Серія: Економіка, – № 1 (45). – 2011. – С. 27-33.

Статті в інших наукових виданнях:

11. Oleksiienko Roman. Determination of economic efficiency of the sanctions for violation of the customs rules / Roman Oleksiienko // Customs Scientific Journal. – Dniepropetrovsk: Academy of Customs Service of Ukraine. Regional Office for capacity building & Regional Training Centers for the European Region of the World Customs Organization. – 2011. – № 1. – P. 161-173.

Матеріали наукових конференцій і форумів:

12. Олексієнко Р.Ю. Контроль за організацією зберігання підприємством вилученого та іншого майна як фактор підтримання економічної безпеки / Р.Ю. Олексієнко // Актуальні проблеми економічної безпеки України в умовах її інтеграції до світового співтовариства: Матеріали науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих науковців. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2005. – С. 25-26.

13. Олексієнко Р.Ю. Проблеми оцінки вилученого митними органами майна та їх вплив на економічну безпеку держави / Р.Ю. Олексієнко // Матеріали Міжнародного Форуму молодих вчених “Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн”, Т.2, – Харків: Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка, 2005. – С. 281.

14.Олексієнко Р.Ю. Практичні аспекти взаємодії органів виконавчої влади при захисті економічних інтересів держави / Р.Ю. Олексієнко // Митна політика України в умовах інтеграції до світової спільноти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих науковців. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. – С. 83-85.

15.Олексієнко Р.Ю. Проблеми організації митного контролю в зонах діяльності прикордонних митниць / К.М. Горб, Р.Ю. Олексієнко // Митна політика України в умовах інтеграції до світової спільноти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих науковців. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. – С. 189-191. [Особистий внесок автора: виділено заходи ефективної організації митного контролю на кордоні]

16.Олексієнко Р.Ю. Проблеми розбудови туристичної та митної інфраструктури у прикордонних регіонах з особливо цінною культурною і природною спадщиною / К.М. Горб, Р.Ю. Олексієнко // Рекреація й туризм: сучасні тенденції та регіональні особливості: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Інноваційні моделі розвитку туристичної інфраструктури України. Буковинське та світове старообрядництво: історія, культура, туризм”, Чернівці, 23-24 вересня 2006 р. – Ч.1. – Чернівці, 2006. – С.42-48. [Особистий внесок автора: розкрито проблеми облаштування прикордонних митних структурних підрозділів з метою контролю за переміщенням об’єктів культурної та природної спадщини].

17.Олексієнко Р.Ю. До питання розпорядження конфіскованими тютюновими виробами у контексті захисту економічних інтересів держави / Р.Ю. Олексієнко // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі: Матеріали науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих науковців. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2007. – С. 106-107.

18.Олексієнко Р.Ю. Аналіз митного забезпечення прикордонних територій України / К.М. Горб, Р.Ю. Олексієнко // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: Матеріали IV Між нар. наук.-практ. конф., Луцьк, 11-12 жовт. 2007 р.: У 2-х т. / За ред. В.Й. Лажніка і С.В. Федонюка. – Т.2: Проблеми розвитку прикордонних територій. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – С. 183-189. [Особистий внесок автора: досліджено проблеми митного забезпечення прикордонних територій, запропоновано шляхи їх вирішення у рамках реалізації регіональної митної політики].

19.Алексеев Р.Ю. Эволюция таможенной деятельности в контексте защиты экономических интересов государства / Р.Ю. Алексеев // Таможенная политика и экономическая безопасность Российской Федерации: состояние, проблемы и направления их решения: Сборник материалов международной научно-практической конференции / Под общ. ред. В.С.Чечеватова. – М.: РИО РТА, 2008. – С.67-68.

20.Олексієнко Р.Ю. Напрями захисту митними органами економічних інтересів держави у зовнішньоекономічній сфері / Р.Ю. Олексієнко // Митна політика та актуальні проблеми економічної та митної безпеки України на сучасному етапі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2008. – С.102-106.

21.Олексієнко Р.Ю. Основні тенденції і проблеми експортно-імпоротної політики України в сучасних умовах / Р.Ю. Олексієнко, Г.В. Теплинська // Митна справа України: теорія і практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції-форуму випускників, курсантів, студентів та молодих науковців. –

Дніпропетровськ: : Академія митної служби України, 2008. – Ч. 1. – С. 59-62. [Особистий внесок автора: досліджено основні сучасні тенденції ЗЕД та реалізації експортно-імпоротної політики в Україні].

22.Олексієнко Р.Ю. Економічні аспекти регулювання прав власності суб'єктів ЗЕД з боку митних інститутів / Р.Ю. Олексієнко // Актуальні проблеми економічної безпеки та митної політики України: Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2008. – Т. 1. – С. 71-75.

23.Олексієнко Р.Ю. Щодо питання ефективності діяльності митних органів з обмеження прав власності суб'єктів ЗЕД / Р.Ю. Олексієнко // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі: Тези III міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України. – Т.1. – 2010. – С.221-222.

24.Олексієнко Р.Ю. Вибір економічно доцільного виду санкцій за порушення митних правил суб'єктами ЗЕД / Р.Ю. Олексієнко // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі (економіко-управлінські, правові, інформаційно-технічні аспекти): матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2011. – Т.1. – С. 65-66.

АНОТАЦІЯ

Олексієнко Р.Ю. Митне регулювання прав власності як інструмент забезпечення економічних інтересів держави. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля. – Дніпропетровськ, 2011.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню питання митного регулювання прав власності суб'єктів ЗЕД як інструменту забезпечення економічних інтересів держави на прикладі України.

Досліджено теоретико-методологічні засади і напрями митного регулювання ЗЕД у контексті забезпечення економічних інтересів держави через митно-регуляторний вплив на відносини і права власності суб'єктів у сфері ЗЕД. Виділено та обґрунтовано форми, інструменти та механізми трансформації прав власності при здійсненні митного регулювання ЗЕД. Проведено розширений аналіз сучасного стану, тенденцій та економічних результатів митного регулювання у площині трансформації прав власності суб'єктів ЗЕД в Україні, у результаті чого визначено основні проблеми у даній сфері.

Створено методика визначення економічної ефективності трансформації прав власності при застосуванні окремих засобів впливу внаслідок недотримання митних правил. Розроблено практичні заходи, пропозиції та запропоновано шляхи вибору найбільш ефективних засобів впливу при порушенні митних правил з метою підвищення ефективності митного регулювання прав власності у процесі забезпечення економічних інтересів держави.

Ключові слова: митне регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, забезпечення економічних інтересів держави, власність, права власності, відносини власності, об'єкти власності, недотримання (порушення) митних правил, трансформація прав власності, методика визначення економічної ефективності,

група ризику, класифікація об'єктів власності, алгоритм дій митних органів, економічна доцільність трансформації.

АННОТАЦИЯ

Алексеенко Р.Ю. Таможенное регулирование прав собственности как инструмент обеспечения экономических интересов государства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля. – Днепропетровск, 2011.

Диссертационная работа посвящена исследованию вопроса таможенного регулирования прав собственности субъектов ВЭД как инструмента обеспечения экономических интересов государства на примере Украины.

Исследованы теоретико-методологические основы и направления таможенного регулирования ВЭД в контексте обеспечения экономических интересов государства посредством таможенно-регуляторного влияния на отношения и права собственности субъектов в сфере ВЭД. Выделены и обоснованы формы, инструменты и механизмы трансформации прав собственности при осуществлении таможенного регулирования ВЭД. Проведён расширенный анализ современного состояния, тенденций и экономических результатов таможенного регулирования в плоскости трансформации прав собственности субъектов ВЭД в Украине, в результате которого определены основные проблемы в данной сфере.

Создана методика определения экономической эффективности трансформации прав собственности при применении отдельных средств воздействия вследствие несоблюдения таможенных правил. Разработаны практические меры и предложения, а также аргументированы пути выбора наиболее эффективных средств воздействия при нарушении таможенных правил в целях повышения эффективности таможенного регулирования прав собственности в процессе обеспечения экономических интересов государства.

Ключевые слова: таможенное регулирование, внешнеэкономическая деятельность, обеспечение экономических интересов государства, собственность, права собственности, отношения собственности, объекты собственности, несоблюдение (нарушение) таможенных правил, трансформация прав собственности, методика определения экономической эффективности, группа риска, классификация объектов собственности, алгоритм действий таможенных органов, экономическая целесообразность трансформации.

SUMMARY

Oleksiienko R.Y. Customs regulation of the property rights as an instrument of ensuring of economic interests of the state. – Manuscript.

The thesis to obtain the scientific degree of candidate in economic sciences, specialty 08.00.03 – economics and management of national economy. – Dnipropetrovsk University of Alfred Nobel. – Dnepropetrovsk, 2011.

The thesis is devoted to studying the issue of customs regulation of the property rights of subjects of the foreign economic activity as an instrument of ensuring of the state economic interests at the example of Ukraine.

The theoretical and methodological principles and directions of customs regulation of the foreign economic activity in the context of ensuring of the state economic interests

through the customs and regulatory influence on property relations and property rights of subjects in the field of the foreign economic activity are studied. The forms, instruments and mechanisms of transformation of the property rights at customs regulation of the foreign economic activity are selected and justified. The extended analysis of the current status, trends and economic results of the customs control in the plane of transformation of the property rights of subjects of the foreign economic activity in Ukraine is provided. As a result of this analysis, the main problems in this area are identified.

The methodology for determining the economic efficiency of transformation of the property rights at the application of some facilities of influence in consequence of non-compliance of the customs rules is created. The practical measures, proposals and ways are suggested and developed concerning the choosing of the most effective means of the customs influence for violation of the customs rules, in order to increase the efficiency of customs regulation of property rights in the plane of state's economic interests ensuring.

Keywords: customs regulation, foreign economic activity, ensuring of economic interests of the state, property, property rights, property relations, property objects, non-compliance (violation) of the customs rules, transformation of the property rights, methodology for determining of the economic efficiency, group of the risk, classification of the property objects, algorithm for the actions of the customs authorities, economic expediency of transformation.

Підписано до друку 24.01.2012.
Ум. друк. арк. 0,9.

Формат 60×90/16.
Облік.-вид. арк. 0,9.

Папір офсетний.
Тираж 100 прим.

Замовлення №

Дніпропетровськ: Академія митної служби України
(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 10 від 24.02.2000 р.).
49000, м. Дніпропетровськ, вул. Рогальова, 8.